

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук, доцента Іващенко Оксани Андріївни
на дисертаційну роботу Шолом Аліни Сергіївни на тему:
«Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими
програмами планами, темами

Однією з характерних рис сучасного етапу розвитку світового господарства є глобальна інституціоналізація й інтенсифікація міжнародної торгівлі. Ці процеси є взаємопов'язаними і разом впливають на розвиток зовнішньоторговельних секторів країн світу. Протягом останніх декількох десятиліть у всьому світі підвищилася ступінь відкритості та взаємозалежності національних економік, що призвело до необхідності формування єдиних правил взаємодії та ринкового обміну – інституцій у міжнародному середовищі, для підтримки і застосування яких потрібні конкретні організації як на національному, так і міжнародному рівні. Причому організації й інституції є однаково важливими для забезпечення передбачуваного функціонування торговельних відносин між країнами світу. Світова організація торгівлі наразі є ключовим провайдером розвитку інституційного середовища міжнародної торгівлі, зокрема завдяки своїй двоїстій сутності.

Членству в СОТ неминуче передуює складний і тривалий процес проведення перемовин. Найважливішим при цьому є визначення національних економічних інтересів і пріоритетів, тих меж поступок і умов, які гарантували б економічну безпеку країни. Вже на етапі вступу до СОТ відбувається трансформація інституційного середовища, причому не тільки країни-вступника, але й діючих членів. В умовах членства в СОТ процес трансформації інституційного середовища продовжується «ззовні» та «зсередини», зокрема за рахунок вирішення зовнішньоторговельних протиріч. Також країни можуть вступати до

РТУ, в межах яких може бути обумовлений ще більший рівень лібералізації міжнародних торговельних відносин, ніж у СОТ.

На початку ХХІ століття Україна продовжує інтегруватися в світову економіку та ЄС за рахунок посилення власної міжнародної конкурентоспроможності, прагнення до розвитку високих технологій, інфраструктури, інформаційного сектора і національних інституцій. У зв'язку з цим приділяється велика увага пошуку нових стратегій розвитку вітчизняної економіки. До таких стратегій відноситься розбудова інституційного середовища як одного з інструментів розвитку зовнішньоторговельного сектора країни. З огляду на це тема дисертаційної роботи Шолом А.С. «Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі» є своєчасною і актуальною як у науковому, так і в практичному сенсі.

Дисертаційне дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та науково-дослідних тем «Спряження процесів регіональної економічної інтеграції та формування глобальних ланцюгів доданої вартості» (номер державної реєстрації 0116U003134) і «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (номер державної реєстрації 0116U001990), що додатково підтверджує його науково-практичну спрямованість.

2. Достовірність і обґрунтування наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні монографічних досліджень вітчизняних та зарубіжних економістів, матеріали офіційних органів влади України (Державної служби статистики, НБУ, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, Міністерства інфраструктури, Міністерства освіти і науки України та ін.) і міжнародних організацій (СОТ, ЮНКТАД, МВФ, ОЕСР, групи

Світового банку, Всесвітнього економічного форуму), власні дослідження автора.

Крім того, достовірність результатів проведеного дослідження забезпечується використанням загальнонаукових методів дослідження, методів статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання, діалектичного методу наукового пізнання, порівняльного аналізу тощо.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертантом:

По-перше, окремої уваги заслуговує теоретико-методичний підхід до дослідження розвитку системи міжнародної торгівлі, який, на відміну від існуючих, базується на характеристиці позитивних і негативних наслідків глобальної інституціоналізації, дозволяє обґрунтувати виокремлення чотирьох етапів та передумови V етапу розвитку системи міжнародної торгівлі, на якому ключову роль буде грати вже не тільки СОТ, але й зрілі регіональні об'єднання (стор. 52-71).

По-друге, цінним в теоретичному та прикладному аспектах є запропонований автором науково-методичний підхід до дослідження кількісного впливу глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі. Авторська модель дозволяє більш детально зрозуміти сутність цього явища, що дало змогу визначити пріоритетні напрямки розвитку зовнішньоторговельного сектора України в умовах членства в СОТ та РТУ. Автором розроблено структурно-логічну схему дослідження глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі на зовнішньоторговельний сектор країни, яка базується на аналізі динаміки глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі в контексті діяльності СОТ, якісному та кількісному оцінюванні зовнішньоторговельного сектора країни з урахуванням

інституційних змінних, визначенні пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора в умовах членства в СОТ та РТУ (стор. 77-79).

По-третє, автором були виявлені теоретико-концептуальні засади дослідження особливостей трансформації системи міжнародної торгівлі на основі алгоритму визначення «СОТ-плюс», «СОТ-мінус», «СОТ-нейтрального» впливу членства СОТ на розвиток зовнішньоторговельного сектора країни за умови виокремлення 7 функціональних категорій пунктів Доповіді робочої групи зі вступу до СОТ (опис процедури приєднання до СОТ, опис торгового режиму, запевнення щодо виконання Базису СОТ, запевнення щодо виконання нових зобов'язань, пояснення тарифних поступок, доповнення поступок щодо доступу на ринок і рівня тарифів, заміна умов існуючого Базису СОТ до приєднання країни), що дозволило довести, що Базис СОТ може розглядатися як «зовнішній якір» для трансформації інституційного середовища не тільки країни-вступника, але й діючих членів СОТ (стор. 93-95).

По-четверте, автором удосконалено методичний інструментарій за рахунок побудови 7 україноцентричних гравітаційних моделей із включенням інституційних (на основі Індексу економічної свободи, Індексу міжнародної конкурентоспроможності, Індексів глобального управління) і фіктивних змінних (членство в СОТ, РТУ), що дозволило обчислити відсоток зростання експорту України за умови розбудови інституційного середовища та зробити висновок про необхідність використання членства в ЄС Україною в якості «зовнішнього якоря» для розвитку власного зовнішньоторговельного сектора (стор. 165-180).

По-п'яте, у дисертації уточнено поняття «глобальної інституціоналізації», під яким автором розуміється процес, що характеризується упорядкуванням, стандартизацією і формалізацією міжнародних торговельних відносин у глобальних умовах розвитку, наближенням «типів поведінки» до формальних «правил гри», а також створенням міжнародних організацій та/або інституцій на чолі з СОТ з метою лібералізації міжнародної торгівлі й регулювання торговельно-політичних відносин держав-членів (стор. 46-47).

По-шосте, у роботі розроблено наукову базу обґрунтування пріоритетних напрямків розбудови інституційного середовища зовнішньоторговельного сектора України: трансформація зовнішньоторговельного середовища країни «ззовні» на основі приведення «правил гри» у відповідність із Базисом СОТ і перегляд умов членства в СОТ та асоціації з ЄС, а також трансформація зовнішньоторговельного сектора країни «зсередини» завдяки удосконаленню національного тарифного і нетарифного регулювання та використання переваг членства в СОТ та асоціації з ЄС, для забезпечення подальшої інтеграції України до системи міжнародної торгівлі (стор. 183-189).

4. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Отримані результати вказують на теоретичну цінність роботи як основи для подальших досліджень глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі, а також розробки та обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоторговельного сектора України в контексті членства в СОТ.

Основні результати дисертаційної роботи доведені до рівня концептуальних положень, стратегічних напрямків, моделей, заходів і пропозицій регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Практичне значення авторських рекомендацій і підходів підтверджується їх апробацією на конференціях та семінарах, де вони отримали схвальну оцінку. Теоретично-методичні результати дисертаційного дослідження були використані під час організації начального процесу на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні відносини та світова політика» (довідка № 92-04/2018 від 11.04.2018 р.).

Практичні рекомендації автора знайшли відображення у діяльності Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 01-23/3044 від 27.06.2018 р.), Департаменту

міжнародного співробітництва Харківської міської ради (довідка № 790/01-01-26 від 28.08.2018 р.), ТОВ «ЄВРО ЗЕД Сервіс» (довідка № 290/1 від 05.04.2018 р.).

5. Повнота викладання наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Матеріали дослідження Шолом А.С. у достатній мірі висвітлені в авторських наукових працях. Основні положення та результати дисертації пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах. За результатами проведених досліджень опубліковано 22 наукові праці, загальним обсягом 7,8 д.а., серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. 1 – у закордонному спеціалізованому періодичному виданні) та 15 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Опубліковані Шолом А.С. праці, у співавторстві і особисто, в повній мірі відображають сутність дисертаційного дослідження та відповідають діючим нормативним вимогам МОН України щодо публікації осново змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Аналіз публікацій дає підстави стверджувати, що вони розкривають основні положення дисертаційної роботи та її наукову новизну.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи загалом високий науковий рівень дисертаційної роботи Шолом А.С., слід відзначити, що робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, до яких слід віднести такі:

1. Потребує більш розгорнутої аргументації авторське бачення визначення поняття «глобальної інституціоналізації» (стор. 46-47). Зазначається, що автором надається уточнення даного терміна, однак з тексту дисертації чітко не зрозуміло, в чому саме полягають недоліки трактування даного поняття іншими науковцями.

2. У підрозділі 1.2 дисертації автором проаналізовано ретроспективу розвитку системи міжнародної торгівлі, однак не повно висвітлено характерні

риси майбутнього етапу глобальної інституціоналізації системи міжнародної торгівлі (стор. 69-71). Доцільно було б ширше проаналізувати шляхи розв'язання проблем, які призвели до гальмування лібералізації на Дохійському раунді переговорів СОТ, що, в свою чергу, посилює авторські висновки;

3. Незважаючи на те, що розроблені автором гравітаційні моделі впливу глобальної інституціоналізації на зовнішню торгівлю країни мають теоретичну цінність (формули 1.2-1.4, стор. 77-78), проте не враховують наявності лагу під час трансформації інституційного середовища зовнішньоторговельного сектора за умови використання членства в СОТ та РТУ як «зовнішнього якоря».

4. У роботі запропоновано алгоритм визначення впливу членства в СОТ на розвиток зовнішньоторговельного сектора країни (рис. 2.3, стор. 95), однак, виникає питання стосовно семи категорій пунктів Доповіді робочої групи зі вступу до СОТ, які обумовлюють трансформацію зовнішньоторговельних секторів країни-вступника та діючих членів СОТ. Залишається відкритим питання виключності цих категорій, оскільки вони були визначені автором на основі Доповіді робочої групи зі вступу до СОТ України.

5. Запропоновані автором пріоритетні напрямки розвитку зовнішньоторговельного сектора України є цікавим, актуальним та логічним завершенням проведеного дослідження, однак їх більша обґрунтованість дозволила б підвищити цінність дисертаційного дослідження (стор. 183-188). Також уточнення потребує твердження автора про «приватно-державного партнерство в реінтеграції України в систему міжнародної торгівлі», яке є основою трансформації зовнішньоторговельного сектора «ззовні» та «зсередини».

Водночас зазначені зауваження не є принциповими, носять дискусійний характер, у цілому не зменшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження і можуть стати предметом обговорення та пояснення на захисті. Побажання вказують на багатоплановість досліджуваної проблеми, її складність та значущість.

7. Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність

встановленим вимогам

Дисертаційній роботі Шолом Аліни Сергіївни притаманний авторський підхід до розкриття обраної теми, що визначає логіку та відповідну стилістику викладеного матеріалу, які формально відповідають вимогам, що висуваються до наукових робіт такого рівня. Зміст та результати дисертаційного дослідження повністю відповідають паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Достатній рівень виконаного дослідження, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність висновків і рекомендацій та актуальність теми дають підставу стверджувати, що дисертаційна робота «Глобальна інституціоналізація системи міжнародної торгівлі» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор, Шолом Аліна Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Національної академії статистики, обліку та
аудиту Державної служби статистики України
кандидат економічних наук, доцент

О.А. Іващенко

